

Keskiaikaiset eläimet kuvina

Suomen kirkkojen seinille on keskiajalla maalattu Raamatun tapahtumiin, pyhimyksiin ja arkielämään liittyviä kuva-aiheita. Näissä kuvissa esiintyy myös erilaisia kotieläimiä.

TEKSTI JA KUVAT: Auli Bläuer

Eläimet ovat mukana useista erilaisista syistä. Ne voivat olla symboleita, esimerkiksi karitsat edustavat viattomuutta ja Pyhää Agnesta (**Kuva 1**). Evankelista Luukaan symboli on siivekäs härkä, joka on yleinen kuva kirkkomaalauksissa (**Kuva 2**). Myös Raamatun kertomuksissa esiintyy eläimiä. Jeesus ratsastaa Jerusalemiin aasilla (**Kuva 3**) tai enkeli ilmestyy laumaa vartioiville paimenille. Lisäksi kotieläimiä on kuvattu maallisemmissä askareissa: hevosia ratsuina, vetoeläiminä, markkinoilla myytävänä ja lehmiä lypsettävinä (**Kuva 4** ja kansikuva).

Maalauksissa esiintyviä eläimiä ei voida pitää suoraan keskiaikaisen suomalaisten eläinten kopioina. Kertomukset sijoittuvat Raamatun maihin ja niissä esiintyvät eivät siis ole periaatteessa lainkaan suomalaisia. Kuvia ja niiden sommittelua myös kopioitiin erilaisista Keski-Euroopassa painetuista kirjoista. Käytännössä maalarit käyttivät kuitenkin esikuvinaan niitä eläimiä, joita he omassa elinympäristössään näkivät. Ongelmia aiheuttivat eksoottisemmat lajit. Arkeologisissa ja historiallisissa lähteissä ei ole merkkejä siitä, että aaseja olisi esiintynyt Suomessa keskiajalla. Kirkkojen maalarit, jotka

2.

4.

6.

kirkkojen seinämaalauksissa

1.

Kuva 1. Eläinlajin tunnistaminen maalauksesta voi olla haasteellista ilman taustatietoa kuvan aiheesta ja maalarin tyylistä. Tätä eläintä voisi luulla vaikkapa valkoiseksi siaksi, mutta kyseessä on karitsa, Pyhän Agnesin pyhimyssymboli. Lohjan kirkko.

Kuva 2. Useista kirkoista löytyy evankelistojen symbolit, joiden joukossa on Luukkaan siivekäs härkä. Taivassalon kirkko

Kuva 3. Lohjan kirkon maalaus Jerusalemiin ratsastavasta Jeesuksesta. Harmaa, matala eläin muistuttaa enemmän aasia kuin hevosta.

Kuva 4. Osa kirkkojen maalauksista kuvaa arkielämän tapahtumia. Espoon kirkossa myydään hevosta.

Kuva 5. Hattulan kirkossa nautan kimppuun on käynyt karhu.

Kuva 6. Kirkkomaalausten lampailla on lyhyet hännät. Tässä näkyvä pässi on myös sarvellinen, Lohjan kirkko.

Kuva 7. Pyhän Antoniuksen symboli on sika. Kalannin kirkko

(**Kuva 5**), aihe, joka heijastaa hyvin suomalaisen keskiaikaisen ihmisen maailmaa. Maalauksissa esiintyvät lampaat ovat myös pohjoismaalaista lyhythäntäistä tyyppiä (**Kuva 6**). Keskieurooppalaisissa maalauksissa lampaiden hännät ulottuvat selvästi yli kintereiden. Näiden kahden lammastyypin levinneisyyttä ja historiaa voidaan siis seurata keskiajalle maalausten ja kuvien avulla. Maalausten siat ovat ruskeita kaarevaselkäisiä eläimiä, jotka edustavat paikallista, sukupuuttoon kuollutta maatiaissikatyyppiä (**Kuva 7**).

Kirkkomaalausten eläimiä voidaan verrata tietoihin, joita on saatu arkeologisia luu- ja tekstiililöytöjä sekä historiallisia lähteitä tutkimalla. Kirkkomaalausten eläimet on kuvattu toisaalta realistisesti, mutta toisaalta yksinkertaistaen. Esimerkiksi kaikki maalauksissa esiintyvät lampaat ovat valkoisia, vaikka Suomessa esiintyi keskiajalla myös muun värisiä lampaita. Tämä johtuu todennäköisesti lampaiden symboliarvosta ja niiden kuvaamasta viattomuudesta. Osa kuvien lampaista on sarvellisia, osa sarvettomia. Tämä vastaa tilannetta keskiaikaisessa lammaslaumassa, missä päseillä oli sarvet ja myös osalla uuhista. Maalausten naudat ja hevoset ovat yksivärisiä, vaikka oikeassa elämässä moniväriset eläimet erilaisin valkoisin merkein olivat yleisiä. Myös nautojen sarvet on kuvattu hyvin kaavamaisesti lyyramaisesti ylöspäin kaareutuvina, vaikka arkeologisesta aineistosta löytyvät sarvet ovat erikokoisia ja -muotoisia. Eläinten pieni koko verrattuna ihmishahmoihin ja karhuun on todellinen, sillä lehmän keskimääräinen säkäkorkeus keskiajalla oli vain noin 106 cm. Maalauksista ei siis löydy keskiajan karjan koko variaatiota, vaikka yksittäiset eläimet ovat realistisesti kuvattuja.

3.

5.

7

olivat usein pohjoismaalaisia, eivät siis olleet välttämättä koskaan nähneet elävää aasia. Niinpä vain yhdessä maalauksessa Jeesuksen ratsu todella muistuttaa aasia hieman pitempien korvien, värin ja kokonsa puolesta (**Kuva 3**). Muissa aaseja sisältävissä kertomuksissa kuvattu eläin muistuttaa enemmän hevosta.

Joissain kuvissa paikallinen vaikutus näkyy selvästi. Hattulan kirkon maalauksessa paratiisista syntiä kuvataan nautaa repivän karhun kautta